

F O T O N

Časopis Astronomskog društva „Leo Brenner“ - Mali Lošinj

ZANEMARENA BAŠTINA

**VIŠE OD 10 GODINA OD ODLUKE O
ZAŠTITI, POVRATKU I OBNOVI
ZVJEZDARNICE „MANORA“**

BROJ: 1/2017 - GODIŠTE: III - ISSN: 1331-5765

FOTON

ISSN: 1331 - 5765
BROJ: 1 / 2017
GODIŠTE: III

Časopis Astronomskog društva "Leo Brenner"

SADRŽAJ

Dorian Božičević

Prvi koraci u očuvanju spomena na zvjezdarnicu 3

Dorian Božičević

Zanemarena baština – Više od 10 godina od odluke o zaštiti, povratku i obnovi Zvezdarnice "Manora" 4

Dorian Božičević

Rad na očuvanju baštine Lea Brennera (Spiridiona Gopčevića) i njegove Zvezdarinice "Manora" 13

IMPRESSUM

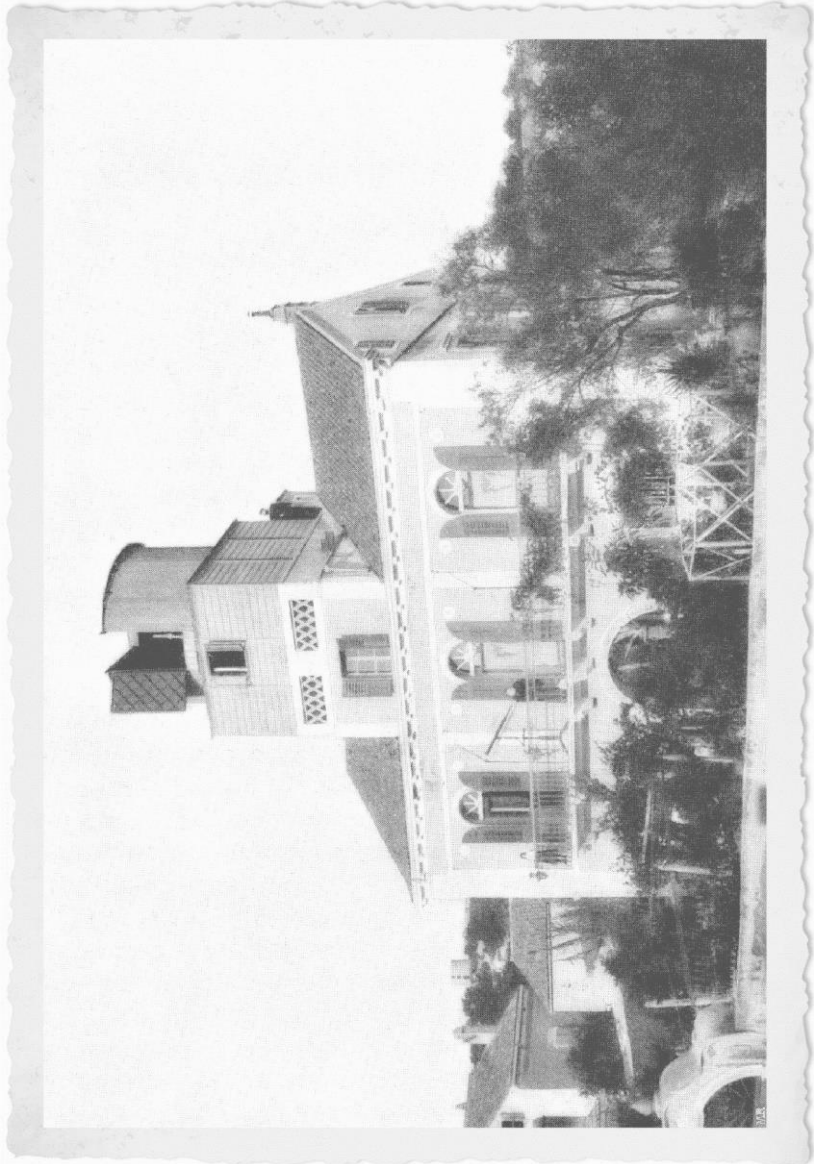

Glavni urednik:

Dorian Božičević, mag. theol.

Nakladnik:

Astronomsko društvo "Leo Brenner"

Prvi koraci u očuvanju spomena na zvjezdarnicu

Dorian Božičević

Prvi koraci u očuvanju spomena na Zvjezdarnicu „Manora“ počinju se događati nakon pokretanja astronomske sekcije krajem osamdesetih godina, ne tako davnog, ali ipak prošlog nam stoljeća. Iz astronomske sekcije i aktivnosti koje je organizirao Valter Martinolić oko stote obljetnice od osnutka Zvjezdarnice „Manora“ javlja se ideja o očuvanju njenog spomena. Tako 1993. godine Julijano Sokolić piše seriju članaka o zvjezdarnici koji izlaze u Novom listu, a njegovim nastojanjem i nastojanjima Valtera Martinolića te godine je postavljena spomen ploča na zid pored ulaza u dvorište nekadašnje zvjezdarnice na kojoj piše na hrvatskom i njemačkom jeziku:

„U ovoj je zgradi djelovala Zvjezdarnica „Manora“ Spiridiona Gopčevića (Leo Brenner) od 1893. do 1909. godine“.

Nakon postavljanja spomen ploče, ulici u kojoj se zgrada nalazi je promijenjen naziv u ulica Spiridiona Gopčevića. Tako da se danas zgrada nekadašnje zvjezdarnice nalazi u ulici Spiridiona Gopčevića na kućnom broju 27.

Aktivnosti oko očuvanja spomena na zvjezdarnicu su se nastavile daljnjim radom Valtera Martinolića čijom je inicijativom 1994. godine osnovano Astronomsko društvo „Leo Brenner“ koje pored rada s djecom i bavljenja popularizacijom astronomije nastavlja rad na očuvanju spomena Zvjezdarnice „Manora“.

Zanemarena baština
Više od 10 godina od odluke
o zaštiti, povratku i obnovi
Zvezdarnice "Manora"

Dorian Božičević

Astronomsko društvo „Leo Brenner“ je u proteklih 23 godine svoga postojanja kroz mnoge aktivnosti nastojalo ne samo sačuvati spomen na zvezdarnicu nego sačuvati ono što je od baštine zvezdarnice i rada Lea Brennera (Spiridiona Gopčevića) ostalo te je nastojalo da se zgrada nekadašnje zvezdarnice zaštiti i pokuša vratiti i obnoviti.

Nakon više pregovora i razgovora te opetovanih obećanja o obnovi zvezdarnice od tadašnjeg gradonačelnika Garija Cappelija, na svojoj sjednici od 31. listopada 2005. godine Gradsko poglavarstvo Grada Malog Lošinja osniva Odbor za obnovu Zvezdarnice „Manora“ u koji su imenovani: Dorian Božičević za predsjednika Odbora te članovi dr. sc. Željko Andreić, dr. sc. Drago Špoljarić, Tatjana Kren, prof. i Valter Martinolić.

Odbor je uskoro započeo s radom te je na svojoj prvoj sjednici održanoj u prostorijama Rudarsko-geološko-naftnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 15. studenog 2005. godine donio program rada za razdoblje 2005./2006. kako slijedi:

1. Ustanoviti vlasništvo i stambena prava u zgradi bivše Zvezdarnice "Manora" koja se nalazi u Malom Lošinj u ulici Spiridona Gopčevića na broju 27.

2. Uključiti se u planove Gradskog poglavarstva oko izgradnje gradskih stanova kako bi stanarima/vlasnicima ponudila alternativna nekretnina
3. Popisati opremu i biblioteku koja se nalazila na Zvezdarnici "Manora", a koja se danas nalazi u samostanu u pustinji Blaca na otoku Braču
4. Izvidjeti mogućnosti povrata dijela opreme i biblioteke
5. Početak rada na sakupljanju materijala o Spiridionu Gopčeviću i njegovom životu i radu.

Osim programa rada na prvoj sjednici Odbora su doneseni i slijedeći zaključci:

- Jednoglasno je prihvaćen prijedlog da predsjednik odbora uputi pismeni zahtjev Zavodu za zaštitu kulturnih spomenika kako bi se zgrada Zvezdarnice "Manora" uvrstila na popis zaštićenih spomenika kulture.
- Jednoglasno je prihvaćen prijedlog da predsjednik odbora uputi pismeni zahtjev Gradskom poglavarstvu Grada Malog Lošinja da se pokrene postupak zamijene nekretnine po utvrđivanju vlasničkog stanja kako bi se zgrada Zvezdarnice "Manora" vratila u vlasništvo Grada
- Jednoglasno je prihvaćen prijedlog da predsjednik odbora uputi pismeni zahtjev sa opisom troškova kako bi se osigurala sredstva za ekspediciju u Blaca na otoku Braču te dokumentirala oprema i biblioteka koja je bila na Zvezdarnici "Manora".

Predsjednik i članovi Odbora su krenuli sa radom prema donesenom planu te se krenulo u pripremu dokumentacije potrebne za donošenje odluke o zaštiti zgrade i uvođenje iste na popis zaštićenih spomenika kulture. Gradsko poglavarstvo Grada Malog Lošinja je slijedom rada Odbora za obnovu Zvezdarnice „Manora“ na svojoj sjednici od 24. travnja 2006. godine donijelo slijedeći zaključak:

„Sukladno članku 17. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99) prihvaća se Zaključak Odbora za obnovu Zvezdarnice "Manora" o proglašenju zgrade i okućnice u ulici Spiridona Gopčevića na broju 27 u Malom Lošinja na katastarskoj čestiti 505/1, zaštićenim kulturnim dobrom od lokalne važnosti. Sukladno stavku 3. iz članka 17 navedenog Zakona, o donošenju ovog Zaključka obavijestit će se Ministarstvo kulture. Ovim Zaključkom se ujedno obavezuje Odbor za obnovu Zvezdarnice "Manora" da zajedno s Uredom Grada i upravljanja gradskom imovinom pripremi potrebnu dokumentaciju kako bi se Ministarstvu podnio zahtjev za upis spomenutog objekta u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.“.

Na istoj je sjednici Gradsko poglavarstvo Grada Malog Lošinja donijelo i odluku o početku postupka povratka zgrade nekadašnje zvezdarnice kako slijedi:

„Stanarima koji se nalaze u zgradi bivše Zvezdarnice "Manora" u ulici Spiridona Gopčevića na kućnom broju 27 u Malom Lošinja na katastarskoj čestiti 505/1 ponudit će se zamjena nekretnine te se zadužuje Ured Grada i upravljanja gradskom imovinom da u što kraćem roku pronade i ponudi stanarima odgovarajuće nekretnine u vlasništvu Grada kako bi se obavila zamjena nekretnina.“.

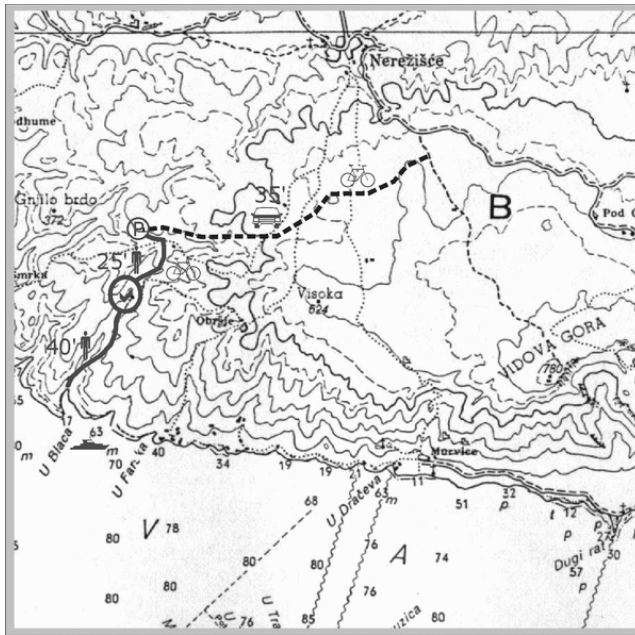
Nakon obavljenog postupka prikupljanja dokumentacije iz katastra i gruntovnice za potrebe upisa zgrade nekadašnje zvjezdarnice u Registar kulturnih dobara, dana 13. lipnja 2006. upućena je obavijest o donesenom zaključku o proglašenju zgrade nekadašnje zvjezdarnice lokalnim kulturnim dobrom nadležnom Konzervatorskom odjelu u Rijeci kako slijedi:

„Obavještavamo vas o zaključku koje je donijelo Poglavarstvo Grada Malog Lošinja na sjednici 24. travnja 2006. na prijedlog Odbora za obnovu Zvjezdarnice "Manora" kojim se sukladno članku 17. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99) zgrada nekadašnje Zvjezdarnice "Manora" i okućnica u ulici Spiridona Gopčevića na broju 27 u Malom Lošinju proglašava zaštićenim kulturnim dobrom od lokalne važnosti te na osnovu tog zaključka i dokumentacije koju vam dostavljamo u prilogu traži upis u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

U prilogu vam dostavljamo zaključak i odluku Poglavarstva Grada Malog Lošinja, izvadak iz gruntovnice, kopiju katastarske karte na kojoj se vidi predmetna zgrada, fotografije i brošuru o povijesti Zvjezdarnice "Manora".“

Nakon obavljenog prvog dijela posla Odbor je krenuo u pripreme za ekspediciju u samostan u pustinji Blaca na otoku Braču kako bi se utvrdilo što se od opreme i biblioteke nekadašnje Zvjezdarnice „Manora“ tamo točno nalazi. Naime, nakon zatvaranja zvjezdarnice u Malom Lošinju 1909. godine glavni instrument (teleskop) i montažu je otkupio svećenik don Nikola Miličević i prenio u samostan u pustinji Blaca na otoku Braču te je bilo potrebno utvrditi u kojem je stanju teleskop i da li se u samostanu u Blacima nalazi nešto od ostale opreme i biblioteke sa Zvjezdarnice „Manora“.

Lokacija pustinje Blaca na otoku Braču

Organizacija odlaska u Blaca nije tekla glatko obzirom da je ustanova koja upravlja zgradom samostana (Centar za kulturu otoka Brača) nakon upita Odbora za uvid u građu zapriječila pristup građi jer se tada sanirao dio zgrade samostana. Predsjednik Odbora je poduzeo sve moguće mjere da se Odboru u što krećem roku dozvoli pristup građi od slanja dopisa u Općinu Supetar pod čijom je ingerencijom bila ustanova, dopisa hvarsko-bračko-viškom biskupu mons. Slobodanu Štambuku, dopisa Ministarstvu kulture te sastanka s tadašnjim pomoćnikom ministra kulture Jasenom Mesićem, ali uzalud. Odbor je na koncu dozvolu za uvid u građu dobio tek 2008. godine kada je sanacija dijela zgrade samostana završena.

Samostan u pustinji Blaca na otoku Braču

Znanstveno-istraživačka ekspedicija u samostan u pustinji Blaca na otoku Braču je napokon organizirana i provedena u vremenu od 19. do 23. studenog 2008. godine, a u ekspediciji su sudjelovali Dorian Božičević, dr. sc. Željko Andreić, Tatjana Kren, prof., Neven Petrović i Marino Tumpić.

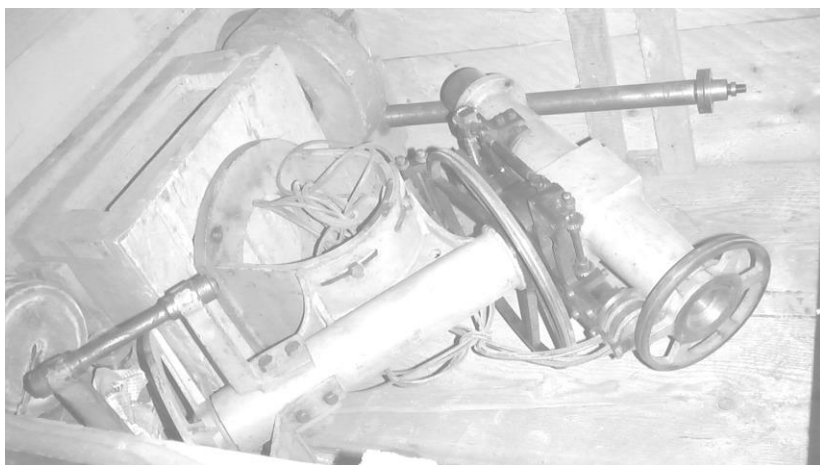
*Članovi
ekspedicije kod
stupa za
teleskop sa
Zvezdarnice
„Manora“ koji
se danas nalazi
u dvorištu
samostana u
pustinji Blaca u
pratnji čuvara
samostana*

Nakon provedene ekspedicije, Odbor je Gradskom poglavarstvu grada Malog Lošinja podnio slijedeće kratko izvješće o provedenim aktivnostima:

- **19. studeni 2008.**
  - okupljanje sudionika ekspedicije u Zagrebu i put do Supetra na otoku Braču
  - navečer kratki sastanak Odbora u vezi rasporeda aktivnosti za idući dan

- **20. studeni 2008.**
  - odlazak u Blaca
  - osnovni pregled građe u samostanu te fotografiranje jednog dijela građe
  - navečer kratki sastanak Odbora u vezi rasporeda aktivnosti za idući dan

- **21. studeni 2008.**
  - odlazak u Blaca
  - nastavak istraživanja građe u samostanu te fotografiranje i skeniranje raspoloživog dijela građe
  - navečer kratki sastanak Odbora u vezi rasporeda aktivnosti za idući dan te sastanak sa ravnateljicom Centra za kulturu otoka Brača gospođom Jasnom Damjanović

- **22. studeni 2008.**
  - odlazak u Blaca
  - nastavak istraživanja građe u samostanu te fotografiranje astronomskog instrumentarija
  - navečer kratki sastanak Odbora, zaključivanje ekspedicije, dogovor o daljnjim aktivnostima te dogovor oko povratka

- **23. studeni 2008.**
  - povratak sa Brača

Tubus teleskopa sa Zvezdarnice „Manora“

Ekvatorijalna montaža sa Zvezdarnice „Manora“

U kratkim crtama, znanstveno-istraživačka ekspedicija u samostan u pustinji Blaca na otoku Braču je utvrdila da se u samostanu u rastavljenom stanju nalazi kompletan glavni instrument sa Zvezdarnice „Manora“ i nešto sitnijeg instrumentarija te da bi se teleskop, nakon restauracije mogao ponovno staviti u funkciju.

Na kraju sve završi u ladici

Ipak, cijela priča oko odluke o zaštiti, povratku i obnovi Zvezdarnice „Manora“ je završila s neuspjehom iz više razloga. Zgrada na koncu nije upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske jer nadležni Konzervatorski odjel nije izvršio upis nakon opetovanih molbi da se to učini i sastanaka u odjelu. Upis se nije izvršio niti nakon molbe upućene Ministarstvu kulture. Nakon lokalnih izbora 2009. godine promjenom Zakona o lokalnoj samoupravi ukidaju se Gradska poglavarstva te se veće ovlasti daju gradonačelnicima. Slijedom toga nestaje Odbor za obnovu Zvezdarnice „Manora“, a ponovno izabrani gradonačelnik Gari Cappelli bez obzira na proširene ovlasti ne osniva novi Odbor kao savjetodavno tijelo gradonačelnika već u potpunosti zanemaruje da su odluke o zaštiti, povratku i obnovi Zvezdarnice „Manora“ donesene. Jednako tako postupa i novi saziv Gradskog vijeća koji je mogao osnovati novi odbor pod vijećem. I tako, u jeku Međunarodne godine astronomije koja se odvijala 2009. godine, sav višegodišnji trud i rad članova Odbora za Obnovu Zvezdarnice „Manora“ oko pokretanja zaštite, povratka i obnove zvezdarnice za Grad Mali Lošinj postaje predmet koji skuplja prašinu u nekoj ladici.

Rad na očuvanju baštine Lea Brennera (Spiridiona Gopčevića) i njegove Zvezdarnice "Manora"

Dorian Božičević

Astronomsko društvo „Leo Brenner“ i danas nastavlja rad na istraživanju, prikupljanju, digitalizaciji, publiciranju i predstavljanju građe vezane za astronomski rad Lea Brennera (Spiridiona Gopčevića) na njegovoj Zvezdarnici „Manora“ i nadalje nastoji da se ovaj biser baštine otoka Lošinja, ali ne samo Lošinja nego i cijele regije zaštiti, vrati i obnovi. Sakupili smo u skeniranom obliku vrlo veliku količinu građe, ali se trudimo pribaviti originalnu građu koja bi sutra mogla činiti postav zbirke o povijesti astronomije na otoku Lošnju, a i šire. Osim građe vezane za Lea Brennera i Zvezdarnicu „Manora“ nastojimo prikupiti građu vezanu za astronomski rad Eugena Jelčića te astronomske aktivnosti u staroj Pomorskoj školi.

Prikupljanje originalne građe

Astronomsko društvo „Leo Brenner“ je u okviru financijskih mogućnosti i iz donacija proteklih godina aktivno radilo na prikupljanju originalne građe vezane za povijest astronomije na otoku Lošnju.

Iz donacija je prikupljena slijedeća originalna građa:

- jedan sekstant iz stare Pomorske škole
- jedan tubus teleskopa s dijelom montaže iz stare Pomorske škole

- jedan kronometar iz stare Pomorske škole
- knjiga - Brenner Leo, Serbocroatisches Gesprächsbuch, 1920.
- knjiga - Brenner Leo, Die Bewohnbarkeit der Welten, 1905.
- knjiga - Gopčević Spiridion, Die Wahrheit über Jesus nach den ausgegrabenen Aufzeichnungen seines Jugendfreundes, 1920.

Otkupljena je slijedeća originalna građa:

- knjiga - Brenner Leo, Neu Spaziergange druch das Himmelszelt, 1903.
- knjiga - Brenner Leo, Beobachtungs-Objekte fur Amateur-Astronomen, 1902.
- knjiga - Brenner Leo, Jupiter Beobachtungen 1895-1896
- knjiga - Brenner Leo, Jupiter Beobachtungen 1896-1898
- knjiga - Brenner Leo, Mars Beobachtungen 1896-97
- tri razglednice na kojima se vidi Zvezdarnica "Manora"

Originalna građa koja nam je privremeno posuđena:

- knjiga - Brenner Leo, Handbuch fur Amateur-Astronomen, 1898.

Astronomsko društvo "Leo Brenner" će i dalje nastojati otkupljivati i sakupljati iz donacija originalnu građu, ali treba reći da je to iz godine u godinu sve teže obzirom da se financiranje rada Društva iz Proračuna Grada Malog Lošinja konstantno smanjuje, a ove se

godine u usporedbi s prošlom raspolovilo (sa 30.000 kuna za 2016. na 15.000 kuna za 2017. godinu) što je očiti pokazatelj da za astronomsku baštinu našeg otoka lokalna uprava baš i ne mari. Radi ovakvog stanja, Društvo će se pokušati više usmjeriti na donacije i pokrenuti donatorsku akciju za prikupljanje originalne građe.

Prezentacija građe

Astronomsko društvo „Leo Brenner“ je kroz mnoga predavanja, prezentacije, publikacije, stručno-znanstvene skupove, izložbe i manifestacije konstantno radilo na prezentaciji građe vezane za povijest astronomije na otoku Lošinju široj javnosti od čega ću istaknuti najvažnije aktivnosti u proteklih nekoliko godina.

Publikacije

- Dorian BOŽIČEVIĆ, Lošinj i astronomija: više od stoljeća, Astronomsko društvo “Leo Brenner”, Mali Lošinj, 2009.
- Dorian BOŽIČEVIĆ, Lussino e astronomia: piu di un secolo, Astronomsko društvo “Leo Brenner”, Mali Lošinj, 2009.
- Dorian BOŽIČEVIĆ, Lošinj & astronomy: for more than a century, Astronomsko društvo “Leo Brenner”, Mali Lošinj, 2009.
- Ignjatije ZLOKOVIĆ i Dorian BOŽIČEVIĆ, Pomorski planovi Spiridona Gopčevića sina, Astronomsko društvo “Leo Brenner”, Mali Lošinj, 2012.
- Goran IVANIŠEVIĆ, Leo Brenner – Astronomische

Rundschau - Bibliografija (1899.-1909.),
Astronomsko društvo "Leo Brenner", Mali Lošinj,
2014.

- FOTON - Časopis Astronomskog društva „Leo Brenner“, godište II., broj 1/2015, Mali Lošinj, 2015. - tema broja: *120 godina od posjeta Percivala Lowella Malom Lošinju i Zvezdarnici „Manora“*
- FOTON - Časopis Astronomskog društva „Leo Brenner“, godište II., broj 2/2015, Mali Lošinj, 2015. - tema broja: *160. rođendan Lea Brennera (Spiridiona Gopčevića)*

Dani Spiridiona Gopčevića

Manifestaciju posvećenu astronomskom radu Spiridiona Gopčevića (Lea Brenner) pod nazivom *Dani Spiridiona Gopčevića* Društvo je započelo organizirati 2007. godine uz potporu Grada Malog Lošinja, Turističke zajednice Grada Malog Lošinja i Lošinjskog muzeja. *Dani Spiridiona Gopčevića* su manifestacija koja je kroz protekle godine uključivala izložbe, predavanja, astronomska promatranja, prezentacije publikacija i razne druge sadržaje, a vrijeme njenog odvijanja je uvijek oko 09. svibnja jer je baš tog datuma 1894. godine Leo Brenner službeno započeo svoja astronomska motrenja sa Zvezdarnice „Manora“.

Otvorenje izložbe u sklopu I. Dana Spiridiona Gopčevića u Palači Kvarner (današnji Muzej Apoksiomena)

Ova je manifestacija imala potporu već spomenutih institucija od 2007. do 2010. nakon čega je potpora prestala pa se ista nije redovito održavala sve do 2015. kada je Astronomsko društvo „Leo Brenner“ samostalno započinje ponovno organizirati bez neke potpore i ove se godine odvija po sedmi put. Nitko ne zna da li ćemo i dogodine biti u mogućnosti organizirati *Dane Spiridiona Gopčevića* pa nek barem u ovih nekoliko kratkih redaka ostane zabilježeno da su bili organizirani sedam puta.

***Međunarodni stručno-znanstveni skup
o astronomskom radu Lea Brennera (Spiridiona
Gopčevića) na Zvezdarnici „Manora“ od 1894. do 1909.***

U želji da se prikupljena što originalna, što digitalizirana građa što bolje obradi i prezentira javnosti, Astronomsko društvo „Leo Brenner“ je do sada organiziralo dva međunarodna stručno znanstvena skupa o astronomskom radu Lea Brennera.

*Predavači na I. Međunarodnom stručno-znanstvenom skupu
o astronomskom radu Lea Brennera (Spiridiona Gopčevića)
na Zvezdarnici „Manora“ od 1894. do 1909.*

Prvi međunarodni stručno znanstveni skup organiziran je u Malom Lošinj 26. i 27. rujna 2014. godine povodom 120. obljetnice od početka sustavnih astronomskih motrenja sa Zvezdarnice „Manora“. Na prvom su skupu prezentirani slijedeći radovi:

- Dorian Božičević, mag. theol. - „Zvezdarnica Manora“
- Manfred Bauer, dipl. phy. - „Motrenja Marsa sa Zvezdarnice Manora“
- Christian Harder - „Motrenja Jupitera sa Zvezdarnice Manora“
- prim. mr. sc. Goran Ivanišević, dr. med. - „Astronomische Rundschau - izvor za bibliografiju Lea Brennera“
- Dorian Božičević, mag theol. - „Prikaz Brennerovih članaka objavljenih u časopisu The Observatory“
- Tatjana Kren, prof. i dr. sc. Branko Hanžek - „Zvezdarnica Manora i astronomija u Hrvatskoj s kraja 19. i početka 20. stoljeća“

Osnovni zaključci sa prvog skupa su bili da je potrebno veće ulaganje u istraživanje i prezentaciju povijesti astronomije otoka Lošinja, pokretanje obnove zvezdarnice i njeno stavljanje u funkciju edukacije, kulturne i turističke ponude u cilju produženja turističke sezone.

Drugi međunarodni stručno znanstveni skup organiziran je u Malom Lošinj 19. rujna 2015. godine. Na drugom su skupu prezentirani slijedeći radovi:

- prof. dr. sc. Željko Andreić - „Motrenja Venere sa Zvezdarnice „Manora“
- Christian Harder - „Motrenja Urana sa

Zvezdarnice „Manora“

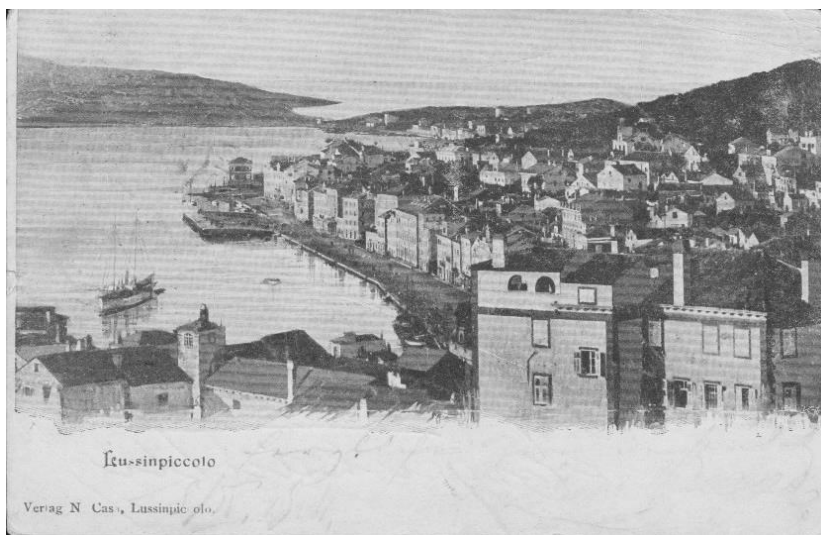
- Irena Dlaka, prof. – „Brennerovi članci u Vijesniku Astronomskog društva Belgije“
- Dorian Božičević, mag. theol. – „Posjet Percivala Lowella Zvezdarnici “Manora“ prije 120 godina“

Osim izlaganja, na drugom su skupu prof. dr. sc. Željko Andreić, prim. mr. sc. Goran Ivanišević, dr. med. i Dorian Božičević, mag. theol. predstavili i dvije publikacije: novi broj Časopisa Astronomskog društva „Leo Brenner“ – Foton koji je izašao povodom 160. rođendana Lea Brennera (Spiridiona Gopčevića) i u kojem se može pročitati prijevod biografije Lea Brennera koji je napisala njegova supruga Fanny Manora Gopčević u posljednjem broju Časopisa Zvezdarnice „Manora“ – Astronomische Rundschau i mala kronologija Brennerovog života te je predstavljena publikacija Bibliografija časopisa Astronomische Rundschau.

U planu je bila organizacija i trećeg međunarodnog stručno-znanstvenog skupa na kojem bi bio prezentiran zbornik radova sa sva tri skupa, ali nažalost do sada nismo uspjeli skupiti sredstva za organizaciju skupa i tisak zbornika iako raspolažemo sa velikim brojem članaka koje bi trebalo publicirati.

*Razglednice na kojima se vidi Zvezdarnica „Manora“
 koje smo otkupili za zbirku*

Lussinpiccolo,
Genoa.

George H. Brown
No. 13